

SZEGEDI EGYETEM MAGAZIN

Pro és kontra: A modernizált Bánk bánról

2020. március 03.

1848. március 15-én a Nemzeti Színház díszműsorán szerepelt Katona József Bánk bánja. Az egyik leghíresebb nemzeti drámánkat Nádasy Ádám „lefordította” mai magyar prózává. E meglepő vállalkozásáról a „magyar nyelvész, költő, műfordító, esszéista, egyetemi tanár” az SZTE Quadrivium Műhely szervezésében tartott beszámolót. Az ott hallottakról gyakorló magyar szakos tanárokat, az SZTE alumnusait is megkérdeztünk.

Cikk nyomtatás

Link küldés

Tetszik 8

Tweet

A Bánk bán végleges változata több mint 200 éve, 1819-ben készült el, hírnevéhez pedig rögs út vezetett. Katona életében a cenzúra miatt nem mutatták be a művet. A cenzor hivatalos indoklása szerint azért a tiltás, mert „*Bánk nagysága elhomályosítja a királyi házat*”. Az ősbemutatójára csak 1833. február 15-én került sor Kassán. A jelentőségét az is mutatja, hogy 1848. március 15-én a Nemzeti Színház díszműsorán ez a mű szerepelt. 1861-ben Erkel Ferenc dolgozta fel operává Egressy Béni szövegkönyve alapján. 2019-ben pedig Nádasy Ádám, az ország egyik legnevesebb műfordítója, költője, írója és tanára fordította a szöveget magyarról magyarra.

Jambusok helyett

– Mára általánosan elfogadottá vált, hogy Katona József drámájának szövege túlságosan nehéz. Sőt, voltaképpen már a megírásakor is annak tartották, ugyanis kortársai sem ilyen nyelvezetet használtak – jelentette ki Nádasy Ádám. Szerinte a nehézség oka, hogy Katona túl szigorúan veszi a jambusokat, és ezáltal áldozatául esik a nyelvi megértésnek.

– Azt érezzük, hogy sosincs vége a sornak, és miközben olvassuk, azt is gondolhatjuk, hogy Katona talán el is rontja a jambust, de valójában csak túl szigorúan veszi azt: természetellenesen megcsavarja a szórendet, csak hogy kijöjjön a versláb – emelte ki a műfordító az SZTE Quadrivium Műhely szervezésében tartott beszámolóján.

Kísérletek és befogadás

Az elmúlt években már többen is kísérletet tettek arra vonatkozóan, hogy a művet könnyebben lehessen befogadni.

Illyés Gyula a 60-as években átírta a darabot. Ő a nyelvet igyekezett meghagyni, ellenben sokat változtatott a dramaturgián. Majd következett Szabó Borbála dramaturg, aki ennek az ellenkezőjét csinálta: inkább maradt a Katona által leírt eseményfolyamatnál, viszont a szöveget modernizálta. Olyan dramaturgiai ötletekkel tűzdelte a „modernizált Bánk bánt”, mint például: Ottó – többek között – azzal kábítja Melindát, hogy azt hazudja, verseket ír, és el is szaval egyet, amit Katona József eredeti szövegéből vett át a dramaturg.

Az egykor a szegedi egyetemen diplomázó költő és dramaturg, Zalán Tibor köztes megoldást választott. Nem modernizálta nagyon a szöveget, viszont sokat egyszerűsített a történeten. Nádasy Ádám nem változtatta meg a történetet, és nem egyszerűsített le a művet. Úgy véli: csak élvezhetőbbé tette azáltal, hogy keresztülvitte a művet egy modernizált fordításon. Nádasy véleménye szerint ugyanis ez egy olyan izgalmas és összetett politikai dráma, ahonnan nem hiányoznak a mai szappanoperába illő elemek sem. Ugyanakkor – szerinte – a darabnak vannak kisebb gyengeségei is.

Léteznek „nyelvi gátak”

– A politikai elemek Bánknál átlátszóak, olcsón propagandisztikusak. Bánk nyilván tud a szegények helyzetéről, sőt, az uralkodó osztály az, aki kifosztja a szegényeket, így amikor jön egy Tiborc nevű paraszt, aki elmondja a nép panaszait, az számomra teljesen hiteltelen – mondta előadásában Nádasy. Többször említette Nádasy, hogy célja pusztán a nyelvi gátak feloldása volt. Példaként említette, hogy vannak szavak, melyeket elavulás miatt lexikálisan cserélt: *ízetlenkedésiről* helyett *rosszalkodásairól*. Vagy: betoldott szavakat oda, ahova mai nyelvérzékünk szerint szükségesnek gondolja: *Enyim Melinda* helyett *Melinda enyém, mert a húgom*. Vagy: kicserélt toldalékokat. De – hangsúlyozta –: sok mindent meg is tartott, ügyelve arra, hogy a kor és Katona stílusának szelleme megmaradjon. Éppen ezek miatt lehet ezt a Nádasy-féle Bánk bánt fordításnak nevezni.

Ám Nádasy Ádámnak vannak azonban olyan megoldásai, amelyekkel a hozzáértők szerint lehet vitatkozni. Például Nádasy „gróf”-nak fordítja a „bán” megszólítást.

Az SZTE Quadrivium Műhely szervezésének köszönhetően, 2019 októberben, az SZTE NKI Őszi Kulturális Fesztiválja időszakában ismerhettük meg részletesen Nádasy Ádám „Bánk bán-olvasatát”.

Császár Dorina

*

Vitatott megoldások

A Katona-dráma „modernizált változata” használhatóságáról a szegedi egyetemen magyar szakos középiskolai tanári oklevelet szerző, gyakorló pedagógusok véleménye is megoszlik. Lelkesedik a „fordításért” *Erdélyi Eszter*, a szegedi Deák Ferenc Gimnázium szaktanára, és néhány – főleg a szövegértelmezésből fakadó – megoldást vitatva használja is a tanítási gyakorlatban. A Tisza-parti város Krúdy szakközépiskolájában tanító *Páderné Forgács Erzsébet* kipróbálná, hogy így elolvassák-e a

tanítványai a drámát, ám szerinte a mai diákok szövegértési problémáit ezzel a „fordítással” sem sikerülne leküzdeni. A Salgótarjáni Bolyai János Gimnázium tanára, *Árpádné Vincze Marietta* meggyőződése, hogy azt a pár művet, ami a magyar irodalomból kötelező a régebbi korokból, minden archaizmusukkal együtt, de eredetiben kell a középiskolásokkal elolvasatni.

Ú. I.

*

Drámai idővonal

1819-ben készült el Katona József a Bánk bán végleges változatával.

1833. február 15-én, Kassán mutatták be először a művet, mert addig a cenzor álláspontja szerint: *„Bánk nagysága elhomályosítja a királyi házét”.*

1848. március 15-én a Nemzeti Színház díszműsorán szerepelt, de az előadás félbeszakadt.

1861-ben – Egressy Béni szövegkönyve alapján – Erkel Ferenc dolgozta fel operává.

1968-1976: Illyés Gyula átírta a darabot: a nyelvet igyekezett meghagyni, ellenben sokat változtatott a dramaturgián.

2011: Szabó Borbála dramaturg megmaradt a Katona által leírt eseményeknél, viszont a szöveget modernizálta, dramaturgiai ötletekkel bővítette.

2017: Az 1978-ban a szegedi egyetemen diplomázó Zalán Tibor köztes megoldása: nem modernizálta a szöveget, viszont sokat egyszerűsített a történeten.

2019: Nádasy Ádám, a neves műfordító és költő Katona József jambusait átültette prózába, fordította magyarról magyarra.

A fenti összeállítás szerkesztett változata megjelent a Szegedi Egyetem magazin lapcsaládjához (/kiadvanyok/szegedi-egyetem-magazin/szegedi-egyetem-magazin) tartozó Alma Mater Magazin 2019-2020. évi 1. számában, amely letölthető az SZTE Hírportál SZTEmagazin (/sztemagazin) aloldaláról, vagy lapozgatható formában itt (https://issuu.com/sztealmamater/docs/almamater_2020_01_fogra39_0106_small) is.

(/site/upload/2020/03/bank_ban__amm.png)

További cikkek az Alma Mater Magazin 2019-2020. /1. számából:

(/sztemagazin/2020/vilaghiru-it-cegeknél?folderID=50574&objectParentFolderId=50251) Világhírű IT-s cégeknél az SZTE TTIK egykori hallgatója (/sztemagazin/2020/vilaghiru-it-cegeknél?folderID=50574&objectParentFolderId=50251)